

РЕЦЕНЗИЯ

За дисертационния труд на *Светлин Митрев Одаджиев* на тема: *„Жената в китайското общество: традиции и промени“* за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“, Професионално направление 2.3. Философия (Социална философия)

От проф. дфн Иванка Стъпова

Дисертационният труд на Светлин Одаджиев предизвика у мен интерес най-напред със заглавието си. Тематизирането на ролята и ролите на жената принципно се свързва с практико-психологически специалности, а философският и хуманитарен фокус е обърнат към философските рефлексии, които са в силовото поле на съвременните дискусии за статуса на жената. Тези изследвания са обединени под названието „Съвременна феминистка философия“ в нейните диференциалистки, постфеминистки и номадологични проекти.

Първите ми предположения за този текст бяха свързани с допускането, че положението на жената в Китай е анализирано в контекста на някоя от съвременните феминистки теории, още повече, че в увода се посочва за бум във феминистките и джендър идеологии и движения. Но фокусът на изследването се оказва съвсем в друга посока. Дисертационният текст е разгърнат на 195 страници, като тук са включени и две приложения. Реалният текст по дисертацията е разпределен в увод, три глави, заключение и библиография, която включва 107 източника. Докторантът е посочил седем публикации през докторантския период, като пет са свързани с темата на дисертацията.

В *Увод* дисертантът ни запознава *със своите намерения* относно разгръщането на темата, въвежда ни във времевите лабиринти, където се проследява статусът на жената както в светлината на класическите учения в Китай, така и от позицията на съвременността. Интересът на Одаджиев към проблемите на източните общества, към китайската култура и традиции е провокиран, според него, от възможността да се види как в Китай се получава интересно съчетание на традиционност и модерност, как една привлекателна и модерна страна продължава да зачита и поддържа традицията си и как това се отразява на жената като член на китайското общество.

В описателен план се представят: *целта* /”Дисертационният труд има за цел да потърси и представи обяснение на съвременното място на

жената в китайското общество”, *задачата* /”Задачата на дисертационния труд е да се покажат и анализират, доколкото е възможно, процесите и основанията, довели до промени в ролята на жената, която се отчита от различни автори, а **в следствие** да се направят изводи относно валидността на **поставените хипотези**” , **подходите** на изследване: историко-философски анализ, а във втора и трета глава елементи на социологически подход, Изрично акцентирам върху тези базови понятия за един дисертационен труд, които, заедно с **хипотезата** на изследване, оформят структурната решетка на текста. Всъщност ако има философско ядро, то то е в първа глава.

В Първа глава „*Жената в Древен и класически Китай*” погледът е обърнат към философските учения, оказали влияние при формирането на китайската култура, традиции и душевност. В *първите три параграфа* са представени съответно даоизмът, конфуцианството и будизмът – наречени „три дракона“ на китайската култура – както в чисто философски аспект, така и във връзка с темата на дисертацията. Разгледани са водещите понятия, според дисертанта, и концептуални поанти на всяко от трите учения. Според Алън Уотс всъщност основните духовни форми са две – даоизъм и конфуцианство и „те разиграват една доста любопитна игра помежду си”. Макар предавайки особеностите на двете учения през медиаторни източници, дисертантът, в общи линии, е очертал тематичните им полета, именно очертал. Привнесената трета форма – будизмът, възприемана като вариант на даоизма, набира бързо следовници. *Четвъртият параграф* обобщава историческите трансформации на отношението към статуса на жената в обществото. В контекста доминиращите патриархална и феодална социална форми, в която живее китайката в разглеждания период, сферата за изява на нейните способности се ограничава до сферата на услугите, най-вече сексуалните.

Втора глава на дисертацията „*Положението на жената по времето на Мао*”, разглежда зараждането и установяването на политическата система, която ръководи Китай и до днес, и нейното значение за промяната по отношение на въпросите за жената. Главата е разделена на шест параграфа като всеки един разглежда различен историко-културен период и аспект от развитието на комунистическата идеология и нейните ефекти върху живота на жената в семейната и обществената сфери. Както и при трета глава, тук преобладава социологическата гледна точка, а литературата, която служи за обосновките, има икономико-политически характер /според автора/. Сравняването на промените, настъпили в отношението към жената, има за цел да покаже развитието и новите роли на съвременната китайска жена. Изследването се базира на документи и закони, проследяващи трансформациите на статуса на жената. Може да се види разликата в отношението към съвременната китайска жена. Двете

глави представят фактологичен портрет на статуса на жената, в числови изрази и социолого-икономически ракурси.

Първият параграф разглежда периода преди настъпването на комунизма в Китай и продължаващото отношение към жената като обект и дори разменна монета. *Вторият параграф* на втора глава разглежда процеса на настъпване на комунистите на власт и основаването на КНР, а *третият* - законовите промени, свързани със статуса и ролята на жените. Традиционна социална структура претърпява драматична трансформация под комунистическото управление. Жените получават равни с мъжете права, някои закони се променят или се създават нови, които да подсилят правото на обща собственост в брака и правото на развод. Остарелите практики на конкубинството, придворните дами, детските бракове и връзването на ходилата се премахват, също така на жените се дава достъп до образование. *Четвърти параграф* проследява промените, настъпили за жената, след приемането на Брачният закон /1950/. Той урежда промените и казусите, засягащи семейните отношения – равноправието с мъжа, разводът, гарантират се правата на жените и правото ѝ на избор.

Петият параграф проследява китайското общество и статуса на жената след създаването на ККП. В този период акцентът е върху тласъка напред на обществото, мощното развитие и динамика на всички сфери на обществото. Най-мащабната от кампаниите за укрепване и обновление на новата власт е Големият скок напред. Тази акция представлява широка мобилизация на социалните и икономическите сили на страната.

В шести параграф на тази глава разглежда един период, който според много учени оформя съвременното китайско общество, но наред с това се разглежда като един от най-болезнените в новата история на Китай. Това е периодът на Великата пролетарска културна революция. Параграфът проследява драматичното развитие на събитията във всяка област на живота.

Последната, *трета глава*, „*Жената в пост-маоиски и модерен Китай*“, разглежда положението на жената в съвременен Китай. Еманципацията на китайската жена, освобождаването ѝ в значителна степен от ограниченията на традицията, провокирани от навлизането на западния начин на живот, оформят новия ѝ и модерен образ.

Така структурирана, в дисертацията могат да се отбележат следните **положителни качества**:

- Дисертантът се е заел с една слабо изследвана област, която в контекста на съвременното развитие на обществата, провокира интерес.

- Изследването на източните традиции винаги е провокирало въображението на читателя за специална среща с нещо тайнствено и енигматично.

- Чрез представянето на традиционните китайски стожери на духовността – даоизъм и конфуционство и по-късно приетият будизъм, се опознават древните традиции и особености на китайското общество.

- Ракурсът към жената и нейният статут в китайското общество оформя една неизследвана или слабо изследвана ниша.

И логично към такъв голям текст могат да се направят и някои **критични бележки**:

- Неслучайно в началото на рецензията написах за намеренията на дисертанта, но те определено се разминават в реализацията си.

- Дисертационният труд е сякаш механично съединен от две части: опит за философска част и една социолого-икономическа препратка към статуса на жената по време на Мао и днес.

- Основната /хипо/теза /терминът е така представен според автора/ ако е хипотеза /предположение, което трябва да бъде доказано чрез въведени функциониращи аргументи/ не е оригинална, а ако е теза, тя не е изведена до статуса си на теза.

- Философската част представя древните учения в един разказвателен и лаически вид. Да се проследи статусът на жената в контекста на древните учения означава най-напред мрежата от водещи понятия да бъде метарамката, концептуалната опора, в която се търси всеки частен проблем. Подходящата библиографска база е от особено значение. Английските източници просто са преразказани и се маркират основните понятия. Литературата на български език е повече преводна и без да са споменати основните трудове на българи – китаисти. Не може да бъде по друг начин, след като в базовата литература са пропуснати изследвания на български език, които са били основополагащи в българската китаистика. Пропуснати са основните трудове на:

Ленин Димитров. Философията на Лао Дзъ, изд. Наука и изкуство, София, 1967.

Ленин Димитров. История на древнокитайската култура. изд. Наука и изкуство, София, 1967.

Бора Беливанова /основател на китаистиката в България и преподавател в СУ/, която е автор на много изследвания по китайска философия, на книга за древнокитайските мислители, литература и поезия, е спомената един път в библиографията и не я намерих в самия текст.

Освен Димитров и Беливанова, изследвания на философските понятия са направили Теодора Куцарова /освен трактата за Пътя/, Крум Ацев, преводният сборник /от китайски и старокитайски, не от руски/ на Петко Хинов „Основни понятия в китайската мисъл и култура” /2017/.

Не може да се пише по определен проблем, без да се имат предвид изследванията /поне на родния език/, направени дотук. Ленин Димитров преподаваше китайска философия и часовете, посветени на Лао и

Конфуции, бяха най-обстоятелствените и изчерпателни. Не може да се сочи в един текст, че основният източник за базовите философски понятия, са тези на „синолога Десислава Дамянова” /с уважение към колегата/. Генезисът на понятията и впитането на цялата Поднебесна в изтъканата мрежа от зависимости, Ленин Димитров изследва цял живот, както и Беливанова. Философските понятия са разгледани в ракурса на гносеология, онтология, етика и тук може да се търси частният случай за статуса на жената – на кръстопътя на познанието и традицията.

- Втората част на текста стои различно и чуждо на първата и единствената констатация, че „се е запазила традицията, но има и промяна към модерността” е по-скоро декларативна, плакатна. Усещането ми при четенето на някои параграфи е, че това е част от отчетен доклад.

- В аспекта на тези критики малко трудно мога да приема, че това е „един оригинален анализ” /първи принос/, че дисертационният труд има принос в очертаването на различен тип парадигма.

- Само мимоходом ще отбележа, че текстът е изпъстрен с граматически грешки и словесни паразити: „свидетели сме на бум в *феминистките и дженър* идеологии...” /7/ „основана на *основния фокус*” /9/, повторения /например за будизма /44 и 48/, различно изписване на китайски имена /при разказа за живота на две жени – Тай Жън и Тай Джън/, впоследствие се пише слято, а не *в следствие* /8,/26/ и други.

- Усещането за непрецизност съпътства целия текст. Още в началото авторът пише веднъж, че ще обосновава основна хипотеза, а втори път – ще се направят изводи относно валидността на поставените хипотези. Тази непрецизност се наблюдава и при употребата на понятията *метод, подход и анализ*.

- „Феминизмът, дженър идеологиите и промяната в отношението към жената на Запад се пробуждат много по-рано, отколкото в Китай, където до известна степен те са привнесени” /6/. Много интересен би бил сравнителният ракурс към съвременната феминистка философия на Запад и постепенното „вкореняване” на тези теории или на част от тях. Всъщност това би породило дискуссионен ракурс, но той е за предпочитане пред декларативното цитиране на изказвания на Мао за жената.

Ако първата, философска част е по-анотативна, втора и трета глави, изглеждат по-завършени и последователни. С основание авторът е посочил, че тук доминира социологическият подход към темата.

Заклучение

Макар първата част на текста да е по-наситна и без да се познават доста източници, докторантът е положил усилия да оформи текст, маркирайки, макар и недостатъчни, характеристики на древните китайски учения – даоизъм и конфуцианство. Втора и трета глава са по-изчерпателни и представляват фактологичен интерес за читателя. В скоба

казано като съвет, този текст, в този вид не бива да се публикува. Трябва да претърпи сериозна редакция, работа изречение по изречение, и включване в съдържанието на текста на допълнителни източници, що се отнася до тълкуването на Дао и другите основополагащи понятия. Прецизирането на понятията /метод, подход/ и навлизането дълбинно в китайската философия /дори като добросъвестни обзори/, би подобрило значително състоянието на текста.

Пред нас е дисертация върху една слабо изследвана тема, написана от млад човек. Ще гласувам на докторанта аванс на доверие за значително съдържателно и граматическо преработване на текста: подобряване на аналитичната първа част, свързана с историческото звучене на ученията, прилагането на философските изводи спрямо съвременната социолого-икономическа и психологическа материя, третираща трансформациите на статуса на жената, прецизиране на граматиката на текста.

Въз основа на изброените по-горе положителни качества на текста, с надежда да се умножат след задължителните поправки, ще гласувам с ДА за присъждане на образователната и научна степен „доктор” на Светлин Митрев Одаджиев.

Ноември, 2020

проф.дфн Иванка Стъпова